

TAUSZ KATALIN

Integrált munkaügyi és szociális szolgáltatások

A HEFOP-2.2.1-P-2004-07-0031/4.0, *Hátrányos helyzetű fiatalokkal foglalkozó szakemberek humán erőforrás-fejlesztése* pályázati program eredményei.

Főpályázó: Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület

A Felülvizsgált Nemzeti Lisszaboni Akcióprogram a Növekedésért és a Foglalkoztatásért (2006) sikerét vizsgáló, uniós értékelés¹ egyebek közt a következőket fogalmazza meg: a foglalkoztatáspolitikában fokozni kell az aktív eszközök használatát, további ösztönzőket kell bevezetni a munkavállalás serkentésére és a munkaerő-piaci bennmaradásra, továbbá integrált munkaügyi és szociális szolgáltatási rendszert kell létrehozni.

Mindezek szükségességét a KSH legfrissebb adatai is alátámasztják. „A 2007. augusztus–októberi időszakban a foglalkoztatottak száma 3 millió 940 ezer, a munkanélkülieké 311 ezer fő volt, ami 7,3 százalékos munkanélküliségi rátát jelentett. A vizsgált időszakban a 15–74 éves népesség 55,1 százaléka, a 15–64 éveseknek 62,2 százaléka, a munkavállalási korúaknak pedig 65,2 százaléka jelent meg a munkaerőpiacon. A 15–74 éves foglalkoztatottak létszáma átlagosan 3 millió 940 ezer volt, közel 17 ezer fővel kevesebb, mint az előző év azonos időszakában. (...) A munkanélküliek száma a 2007. augusztus–októberi időszakban 311 ezer, a munkanélküliségi ráta 7,3 százalék volt, utóbbi közel azonos a 2006 azonos időszakában mérttel. (...) A munkanélküliek 18,8 százaléka a munkaerőpiacon csak kis létszámban jelen lévő, 15–24 éves korosztályból került ki. Az e korcsoportot jellemző munkanélküliségi ráta 18,2 százalék volt, ami 2 százalékponttal alacsonyabb az egy évvel ezelőtti értéknél. A munkanélküliek 45,6 százaléka egy éve vagy annál régebben keresett állást. A munkanélküliség átlagos időtartama 16,5 hónap.² A munkaerő-piaci helyzetet tekintve szintén jelentősek a regionális egyenlőtlenségek. A legjobb közép-magyarországi régió 56,3 százalékos arányához képest a foglalkoztatottak aránya a legrosszabb helyzetű Észak-Magyarországon 2007 első félévében 44,7 százalék volt. A munkanélküliségi ráta is hasonló különbségeket jelez: Közép-Magyarországon 4,6 százalékos, Észak-Magyarországon 11,7 százalék. A rögzített adatok szerint a nyilvántartott állás-keresők létszáma 12 százalékkal nőtt az előző év azonos időszakához képest, a periódus végén 89,2 ezer fő kapott álláskeresési járadékot, a munkanélküliek rendszeres szociális segélyében 130,9 ezer fő részesült.

A tartós munkanélküliek magas aránya arra utal, hogy az aktív mun-

1 http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/1206_annual_report_hungary_en.pdf

2 Foglalkoztatottság és munkanélküliség, 2007. augusztus–október. Gyorsjelentés. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/fog/fog20710.pdf>

kaerő-piaci eszközöknek rossz a hatékonyságuk; az alacsony iskolai végzettségű személyeknek – főként ha hátrányos helyzetű régióban vagy településen élnek – alig van esélyük az elhelyezkedésre, a legális munkavégzésre, illetve arra, hogy a munkaügyi és szociális ellátórendszer hatékonyan vezesse vissza őket a munkaerőpiacra.

A szolgáltatások területén megjelenő, új fejlesztési irány a szociális és a foglalkoztatási rendszer integrálása. Frey Mária ezzel kapcsolatban a következőképpen fogalmaz „Az állami foglalkoztatási szolgálat jövőképe” című tanulmányában³: „Integrált foglalkoztatási és szociális ellátó és szolgáltató rendszer – az áfsz víziója, hogy az aktivizálás nem szűkülhet le a regisztrált munkanélküliekre, hanem mindenre fokozatosan ki kell terjeszteni, aki munkavállalási korú, munkaképes, de munkajövedelem hiányában – és rászorultsága okán – valamilyen szociális ellátásra, szolgáltatásra szorul. A ténylegesen inaktív népesség munkaerőpiacra való belépésének segítéséhez olyan integrált foglalkoztatási és szociális ellátó és szolgáltató rendszerre van szükség, amely összehangoltan képes kezelni az inaktivitást és a szociális hátrányokat, a munkaerő-piaci aktivitás ösztönzésére helyezve a hangsúlyt. Ez a megfelelő közszolgáltatókkal kialakítandó szoros együttműködésben végezhető el, közösen meghatározandó szabályok szerint, ügyfél-közel és integrált (egy helyen elérhető) szolgáltatásokkal.”

A jelenlegi rendszerben a szociális és a munkaügyi szakma tevékenységei párhuzamosan működnek, az ügyfeleknél nem érnek össze, ezért az egyes kliensek mindkét rendszerben „benne élnek”, s egész életstratégiák épülnek a két rendszerben való mozgásra. A két szolgáltatás integrációját nehezíti, hogy a két szakma az oktatási rendszerben is szétválik: a szociális képzésekben nem eléggé hangsúlyosan szerepelnek a munka világával, a foglalkoztatással összefüggő ismeretek, a munkaügyi tanácsadók viszont szociálpolitikai kérdésekben járatlanok, és nem ismerik, nem használják a szociális munka módszereit.

A HEFOP pályázati források felhasználásával modell-kísérletek indultak. Néhány helyen tréningek zajlanak, s képzési anyagok készülnek a szolgáltatások munkatársai számára. Az újonnan megnyílt EU-s forrásokból is jelentős összegeket szánnak ilyen irányú fejlesztésekre. Problémát jelent azonban, hogy a források főként a foglalkoztatási intézményrendszert erősítik, s az integráció szociális szolgáltatás típusú elemeire – legalábbis a tervek tendenciái alapján – kevesebb forrás jut.

E problémák orvoslásához próbált a HEFOP-2.2.1-P-2004-07-0031/4.0, „Hátrányos helyzetű fiatalokkal foglalkozó szakemberek humán erőforrás-fejlesztése” című projektje hozzájárulni. A résztvevők a Hilscher Rezso Szociálpolitikai Egyesület, a Csepeli Családsegítő Szolgálat, a Hátrányos Helyzetűek Alternatív Műhelye (Hátha Műhely) Egyesület és a Fogytékosok Esélye Közalapítvány. A programba elsősorban Csepelen dolgozó szakembereket vontunk be.

Csepelen a privatizáció következtében 1994-ig több ezer munkahely szűnt meg. A '80-as években 45 000 embernek munkát adó Vasmű helyén több mint száz kisebb-nagyobb cég született, amelyek ma 8–10 000 em-

³ http://econ.core.hu/doc/felhiv/mtudbiz0321_zaro01.doc

bert foglalkoztatnak. Egy 2002–2003-as, a csepeli szegény családok életkörülményeit feltáró kutatás⁴ azt mutatta, hogy az alacsony jövedelmű háztartások egyharmadában él tartósan munkanélküli személy. Kiderült, hogy a pályakezdő munkanélküliek gyakran azért nem regisztráltatják magukat, mert az őket ellátó munkaügyi központ Budapest egy másik kerületében van. A tovább- és átképzéseken való részvételtől pedig azért maradnak távol, mert tartanak a sikertelen vizsga anyagi következményeitől. Különösen magas a pályakezdő munkanélküliek aránya Csepel régi, lerobbant állapotú, telepszerű lakóhelyein (pl. az Ady Endre út egyes részein, az Árpád úton és környékén), az itt élő fiatalok körében.

Budapest-Csepel önkormányzatának képviselőtestülete 2002 nyarán fogadta el a kerületi Családsegítő Központ munkatársainak beszámolóját, a munkanélküliség alakulásáról és a munkanélküliek élethelyzetét segítő lehetőségekről. A kutatás során 297, tartósan munkanélküli személlyel vettek fel kérdőívet. A vizsgálat eredményei alapján markánsan elkülönülő veszélyeztetett csoportokat találtak, melyek egyikét az alacsony iskolázottságú szülők gyermekei alkották, akiket elsősorban a munkavállalás rugalmatlansága jellemez. Ez egyrészt a kerületen belüli munkavállaláshoz való ragaszkodásban, másrészt a tradicionális munkafeltételek preferálásában jelenik meg. A vizsgálat tapasztalatai alapján a munkanélküli időszak növekedésével párhuzamosan tovább csökken a munkavállalási rugalmasság.

Mindkét kutatás tapasztalata, hogy a munkanélküli személyek jelentős hányada kimarad a munkaerő-piaci támogatásokból, illetve a szociális ellátásokból. Az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök közül az átképzés például a tartós munkanélküliek körében csupán minden ötödik válaszadóhoz jutott el, az ő 60 százalékuk azonban semmilyen pozitív változást nem tapasztalt ennek igénybevétele után.

A jelenlegi szociális és foglalkoztatási ellátórendszer általános problémája, hogy kevésbé tudja elérni a serdülő, illetve fiatal korosztályt. Hiába vannak megfelelő jogszabályok, a gyakorlat azt mutatja, hogy a 16–25 évesek nem jutnak hozzá a szolgáltatásokhoz, elsősorban azért, mert azok nem az ő szükségleteiket érintik.

Mindezeket is figyelembe véve a projekt általános célja az esélyegyenlőség javítása, a hátrányos helyzetű csoportok részvételének növelése a foglalkoztatásban, a pályakezdő munkanélküliség megelőzése, a fiatalok, és közülük kiemelten a fogyatékos fiatalok munkába állásának segítése volt.

A projekt tervezése során célul tűztük ki a hátrányos helyzetűekkel foglalkozó, szociális, gyermekvédelmi, oktatási és munkaügyi területen dolgozó szakemberek humán erőforrás-fejlesztését, valamint a különböző ágazatokban dolgozó szakemberek közötti szakmai együttműködés kialakítását és fejlesztését.

E cél elérése érdekében ágazatközi esetmegbeszélő csoportok működtek a szakismeretek bővítése és az együttműködés elősegítése érdekében. Erőteljes hangsúlyt kapott a fogyatékos emberek helyzetének javítása,

⁴ A kutatás a társadalmi kirekesztődés folyamatait vizsgálta, az ESZCSM támogatásával és Ferge Zsuzsa vezetésével.

munkavállalási esélyeinek előmozdítása. A résztvevők megismerkedtek az érintettek speciális szükségleteivel, és az erre adható válaszokkal. A találkozások során a szakemberek szembesülhettek saját attitűdjeikkel, kipróbálhattak különböző módszereket, segítő és kliensi szerepeket. Az esetmegbeszélések során a különböző esetek jogi aspektusait is végiggondolták, s ezek tanulságai alapján tananyagként használható elemzések is készültek. A HEFOP program megvalósítása során egyértelműen igazolódott, hogy az együttgondolkodás és a rendszeres, komplex esetelemzések szervezése hatékonyan csökkenti a két szektor munkatársainak előítéleteit, segíti az együttműködést, és fokozhatja a munka eredményességét, hiszen a program nélkül sokan a saját problémájuk „árnyékában” mozognak: csak saját nézőpontjukból, illetve megközelítési módszereikből kiindulva értelmezik és elemzik a problémahelyzeteket és beavatkozási módokat.

A program forrásaiból továbbfejlesztettük a kerületi szociális kalauzt, mely ezúttal két formában készült el: egy bővebb változatban a kerületi szakemberek számára, és egy szórólap alakjában, melyet decemberben minden háztartásnak eljuttatnak. A foglalkoztatási és szociális szakemberek együttműködésével hasznos információkat, szakismereteket, jogszabályokat, szolgáltatásokat, valamint helyi tapasztalatokat tartalmazó web-oldal is készült (<http://segitokesz.uw.hu/>).

A program keretében rendszeres tanácsadói szolgáltatást biztosítottunk a kerület oktatási, szociális és munkaügyi szervezetei és azok munkatársai, valamint minden érdeklődő számára a pályaválasztással, a pályakezdéssel, a pályakezdő munkanélküliséggel, a fiatalokat érintő munkaügyi és szociális szolgáltatásokkal kapcsolatos kérdésekben, valamint a fogytékos emberek munkavállalásával összefüggő problémákról.

A projekt modell értékű, ezért eredményeit hosszú távon szeretnénk felhasználni a felsőfokú munkaügyi és szociális képzésekben. A tananyagfejlesztés részeként új témákkal, ismeretekkel gazdagodott az ELTE egyetemi szintű szociális munkás- és szociálpolitikus képzése, különösen a „foglalkoztatáspolitikai és a szociális munka munkanélküliekkel” tantárgy.

A munkaügyi tanácsadók és szociális munkások felsőfokú képzéseit áttekintve megállapítható: az oktatásban nem jelenik meg megfelelő hangsúllyal annak igénye, hogy a munkanélküliekkel és inaktívakkal foglalkozó, majdani szakemberek a szakterület teljes eszköztárát elsajátítsák; voltaképp az intézmények működésére jellemző elkülönülés figyelhető meg. A leendő szociális munkások ugyan kapnak egy alapszintű eligazítást a munkaerőpiac működéséről, s tanulnak a munkanélküli lét alapvető sajátosságairól, de nem ismerik kellő mélységben a munkaügyi központokban zajló munkát és az alkalmazott módszereket; a jövő munkaügyi tanácsadói viszont nem tanulnak megfelelő alapossággal szociálpolitikát, és nem tájékozottak a szociális intézmények tevékenységeiben, a szociális munka legfontosabb módszereiben. Pedig nyilvánvaló, hogy a két terület nagyon sokat profitálhatna egymás módszereiből és szemléletmódjából.

Ezért a program keretében, a napvilágra került fontosabb problémákat is megismerve és elemezve, az oktatási intézmények munkaügyi tanács-

adók képzésében legnagyobb kompetenciájú SZIE szakemberei, valamint az ELTE szociális munkás- és szociálpolitikus képzésében részt vevő munkatársak közös fejlesztésbe kezdtek, a hidak megépítésének érdekében.

Úgy döntöttünk, hogy olyan lépcsőzetes építkezést hajtunk végre, amelynek első állomásaként a tanácsadók és a szociális munkások kötelező továbbképzési rendszerében két, az újfajta komplex szemléletet tükröző tanfolyamot hirdetünk meg. Az akkreditációs eljárás jelenleg zajlik. A két tanfolyam tananyaga és tapasztalatai alapozzák meg az új tantárgyi modulok bevezetését az egyetemi képzésekbe, és a majdani, önálló szakirányú továbbképzési szak indítását.

A foglalkoztatási és szociális szakemberek együttműködésének kiemelt területei lehetnek az aktív korúak rendszeres szociális segélyéhez kapcsolódó, beilleszkedést segítő programok. A munkaerőpiacra való visszasegítés időben elhúzódó folyamat, hiszen a rendszeres szociális segélyezettek nagy része évek óta inaktív, ráadásul a tartós munkanélküliség okaként vagy következményeként összetett problémákkal küzd. Mindezek miatt a nehézségek csökkentése nem várható azonnal és kizárólag egy szervezettől.

A beilleszkedési programot egyénre szabottan, a nem foglalkoztatott személy aktív közreműködésével, az egyéni életút, a készségek és képességek feltárását követően kellene összeállítani. Ezek a programok azonban csak akkor nyújtanak érdemi segítséget a munkaerő-piaci reintegrációhoz, ha a különböző szervezetek kooperálnak, ismerik egymás szolgáltatásait, és ezek alapján a különböző szolgáltatásokat egymást kiegészítve határozzák meg. Mindez azonban azt feltételezi, hogy a szervezetek között folyamatos legyen a kapcsolattartás, és zavartalan a kommunikáció. A beilleszkedési program tartalma – az érintett szervezetek együttműködésének hiánya esetén – csak azokra a programtípusokra korlátozódik, amelyek az adott szervezet profiljába tartoznak. Ezáltal kimaradhatnak olyan szolgáltatások, amelyeket más szervezetek nyújtanak, és amelyek a tartósan munkanélküliek számára megkönnyítenék a belépést a munkaerőpiacra.

Mindkét, akkreditációra benyújtott program az „együtt tanulunk, közösen cselekszünk” alapfilozófiára épül. Ennek megvalósítása érdekében a leendő diákok és a képzők egyaránt a két szakterületről verbuválódnak.

Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy az ilyen pályázati programok csak akkor járulhatnak hozzá a foglalkoztatottság növeléséhez, a szegénység és társadalmi kirekesztődés csökkentéséhez, ha erős kormányzati elköteleződésen alapuló programok indulnak, ha rendelkezésre állnak a szükséges források, és ha az igazgatási szféra hatékonyan segíti a célkitűzések megvalósítását.